

В статье исследуются особенности применения инновационных дидактических технологий как способа активизации и интенсификации познавательной деятельности студентов при изучении исторических дисциплин в учреждении высшего образования. Теоретически обоснуються концептуальные подходы, преимущества и недостатки интерактивного обучения; характеризуется его цель, содержание и дидактические принципы; подаются приемы практического применения приемов интерактивного обучения при изучении истории в учреждении высшего образования.

Ключевые слова: дидактическая технология, инновационное обучение, интерактивное обучение, методы интерактивного обучения, приемы интерактивного обучения.

Отримано: 15.06.2020

УДК 378.147.091.214:069:73/76

Ірина Паур

м. Кам'янець-Подільський

НАВЧАЛЬНА ДИСЦИПЛІНА «МУЗЕЙНА СПРАВА» ДЛЯ СТУДЕНТІВ ХУДОЖНІХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ: З ДОСВІДУ ВИКЛАДАННЯ

У статті висвітлено досвід викладання дисципліни «Музейна справа», розробленої відповідно до освітньо-професійної програми підготовки фахівців спеціальності 014 Середня освіта (Образотворче мистецтво) та 023 Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація. Подано мету, завдання, структуру і зміст курсу, рекомендовану літературу. Акцентовано увагу на виконанні практичних завдань на базі Музею історії Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка та систематизації знань під час проходження фахової музейної практики.

Ключові слова: музейна справа, досвід викладання, музей, музейні фонди, експозиція, екскурсія.

Відповідно до українського законодавства, музейна справа уособлює національну музейну політику, музеєзнавство та музейну практику. Основними напрямками діяльності музеїв є науково-дослідна, культурно-освітня діяльність, комплектування музейних зібрань, експозиційна, фондова, видавнича, реставраційна, виставкова, пам'яткоохоронна робота, а також діяльність, пов'язана з науковою атрибуцією, експертизою, класифікацією, державною реєстрацією та усіма видами оцінки предметів, які можуть бути визначеними як культурні цінності, з метою включення до Музейного фонду України¹.

«Музейна справа» – дисципліна вільного вибору, що відноситься до циклу професійної підготовки студентів IV курсу спеціальності 014 Середня освіта (Образотворче мистецтво) та 023 Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація першого (бакалаврського) рівня вищої освіти. Мета курсу ознайомити студентів художніх спеціальностей із основними положеннями науки про музеї, музейну діяльність та із сучасною методологією інтерактивної діяльності музеїв.

Основними завданнями курсу є: сформувати у студентів уявлення про основні віхи становлення та розвитку музейної справи; сприяти вільному володінню термінологічним апаратом музеєзнавства; ознайомити із класифікацією музеїв та їх основними функціями; з організацією музейних фондів й основними принципами науково-фондової роботи; розглянути специфіку експозиційної роботи музею; засвоїти основні принципи роботи з музейним відвідувачем; оволодіти основами музейної педагогіки; сформувати практичні навички роботи з музейними фондами, підготовки та оформлення експозиції, складання «портфелю» екскурсовода та проведення екскурсії².

Дисципліна розроблена із врахуванням музейного законодавства, навчально-методичних музеєзнавчих напрацювань вітчизняних фахівців різних спеціальностей – П. Вербицької та Р. Пасічника³, О. Гончарової та С. Пустовалова⁴, О. Салати⁵, Н. Урсу⁶, В. Якубовського⁷, досліджень науковців і практиків, щодо вирішення актуальних проблем музеєзнавства⁸ та власного досвіду музейної діяльності⁹.

Дисципліна структурована за модульним принципом і складається з одного навчального модуля – «Історія, теорія та практика музейної справи» й дев'яти тем: «Генеza та еволюція музею», «Історія розвитку музейної справи в Україні», «Музей як соціокультурний інститут», «Науково-дослідна робота музеїв», «Фонди музею: поняття та наукова організація», «Основи експозиційної діяльності музеїв», «Музей і комунікація із публікою», «Музей як освітній простір», «Екскурсія як форма музейної комунікації», «Інноваційні технології в сучасному музейному просторі»¹⁰.

Основні етапи розвитку музею як окремого соціокультурного інституту висвітлено у темі «Генеza та еволюція музею». Зокрема, розглядається античний досвід організації музеїв, храмові зібрання та світські скарбниці Середньовіччя, приватне колекціонування в культурі доби Відродження, концепція музею доступного широкій публіці в парадигмі культури епохи Просвітництва, публічні музеї національного масштабу ХІХ ст. та музей ХХ ст. як засіб комунікації. Із найбільшими світовими музейними зібраннями – Лувра, Ватикану, Британського музею, Музею Метрополітен, Прадо, Гуггенхайма, Ермітажу, Третьяковської галереї, Музею Гетті, Дрезденської картинної галереї та ін., студенти знайомляться під час підготовки до практичного заняття.

Друга тема – «Історія розвитку музейної справи в Україні», присвячена вивченню основних етапів становлення та розвитку музейництва та музейної справи в Україні від зародження до сьогодення. З метою ознайомлення студентів із найзначнішими вітчизняними музейними зібраннями, їм пропонується підготувати презентацію на одну із визначених тем: Національний художній музей України (Київ); Національний музей мистецтва імені Богдана та Варвари Ханенків (Київ); Національний київський музей російського мистецтва; Національний заповідник «Софія Київська»; Національний музей українського народного декоративного мистецтва (Київ); Одеський муніципальний музей особис-

тих колекцій імені О. Блещунова; Чернігівський історичний музей імені В. Тарновського; Музей етнографії та художнього промислу Інституту народознавства НАН України (Львів); Сумський обласний художній музей імені Н. Онацького та ін.

З визначеннями поняття «музей» з точки зору міжнародної ради музеїв та українського законодавства, «музейний предмет», «предмет музейного значення», властивостями (інформативність, аттрактивність, експресивність, музеальність) та ознаками музейного предмета студенти знайомляться під час вивчення теми *«Музей як соціокультурний інститут»*. Вона також передбачає розгляд питань класифікації музеїв, основних функцій сучасного музею та комунікації в музейному просторі.

З поняттям, основними напрямками та змістом науково-дослідної роботи музеїв студенти знайомляться під час вивчення теми *«Науково-дослідна робота музеїв»*. Вивчення музейного предмета є основним напрямом науково-дослідної роботи в музеї і полягає у визначенні музейного значення предмета через виявлення його наукової, мистецької, історичної та меморіальної цінності. Так, музейна діяльність тісно переплітається із профільними дисциплінами, оскільки для вивчення творів мистецтва використовуються мистецтвознавчі методики.

Загальним принципом збереження та управління музейними фондами присвячена тема *«Науково-фондова робота музеїв»*. Вона передбачає розгляд понять «фонди музею», специфіку основних та науково-допоміжних фондів і провідних напрямів фондової роботи: комплектування, облік та збереження, консерваційні та реставраційні роботи, маркування предметів, інвентаризація та каталогізація (традиційні та сучасні підходи), довгострокове та тимчасове збереження, контроль над освітленням, забрудненнями, температурою та вологістю, а також дослідження колекцій, фахові консультації та експертиза.

Основу музейних фондів складають музейні предмети та науково-допоміжні матеріали. Саме через музейні предмети музей здійснює свою основну соціальну функцію – документування. Методику заповнення основної облікової музейної документації студенти опановують на практичних заняттях у Музеї історії Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка (далі – Музей історії університету). Зокрема, керуючись положеннями наказу «Про затвердження Інструкції з організації обліку музейних предметів» (№ 580 від 21.07.2016), вони реєструють музейні предмети у «Книзі надходжень основного фонду» та описують в «Інвентарних картках» (Додаток А, Б).

Поняття «музейна експозиція», «музейний експонат», «експозиційний матеріал», «тематична структура експозиції», «експозиційні комплекси», «постійна та тимчасова експозиція» розглядаються в контексті вивчення теми *«Основи експозиційної діяльності музеїв»*. Вона розкриває основні принципи, методи проектування та побудови експозиції, типи музейних експозицій, виставкову діяльність та інноваційні методи побудови музейної експозиції.

Створення та побудова музейної експозиції – процес складний та багатоступеневий, який об'єднує фахівців різного профілю:

музеологів, архітекторів, художників, дизайнерів, консультантів із певного виду проблематики, що дозволяє створити якісно новий продукт, зробити експозицію зрозумілою, цікавою та доступною для усіх типів музейної аудиторії. Науковці виділяють такі основні етапи експозиційної роботи: наукова, художня, технічна, заключна підготовка експозиції¹¹. На практичному занятті, до визначеної теми, студенти отримують навички наукової підготовки експозиції, що передбачає визначення теми (або головної ідеї), встановлення хронологічних меж, вивчення фондів (або аналіз можливих джерел надходження предметів експонування). Вони складають «Тематико-експозиційний план» (Додаток В) – повний опис однієї експозиції Музею історії університету з послідовним переліком тем, підтем, комплексів, текстів, цитат, усіх експонатів.

Музеї в сучасному суспільстві розглядаються як невід’ємна складова його соціокультурного простору. Музейна діяльність передбачає широкі контакти з громадськістю, а комунікативна функція набуває особливої ваги у взаємозв’язках музею та суспільства. У темі *«Музеї і комунікація із публікою»* висвітлено загальні характеристики музейної публіки, мотивації відвідування ними музею, цільові групи та форми вивчення музейної аудиторії.

Важливим компонентом музейної комунікації та одним із провідних напрямів музейної роботи є культурно-освітня діяльність, яка передбачає організацію та проведення багатоаспектної роботи з різноманітною музейною аудиторією. Як соціокультурний інститут музей завжди був орієнтований на контакти з публікою, але в різні епохи уявлення щодо освітнього призначення музею були пов’язані в першу чергу з особливостями розвитку соціуму¹². Тому, під час вивчення теми *«Музей як освітній простір»* студентам пропонуються до розгляду результати соціологічних досліджень щодо специфіки музейної аудиторії (світовий та український досвід), теорій навчання (множинних розумових здібностей Говарда Гарднера, конструктивістського навчання Джорджа Гейна, стилів навчання Девіда Колба і Берніса Маккарті, «піраміди» Маслоу і Бейлза). Студентам надається інформація про загальні характеристики, аспекти та напрямки культурно-освітньої діяльності сучасного музею, форми роботи з відвідувачами, роль останніх у формуванні стратегій розвитку та роботи музею й особливості політики їх обслуговування.

Закон України «Про музей та музейну справу» відносить до основних напрямів діяльності музею – екскурсійну роботу. Тема *«Експерсія як форма музейної комунікації»* передбачає вивчення студентами: поняття «експерсія», основних функцій та видів музейних екскурсій, структуру та технологію підготовки екскурсій, комплексування «портфеля екскурсів», основні вимоги до екскурсовода, загальні рекомендації щодо проведення екскурсій. На практичному занятті вони розробляють «Технологічну карту екскурсій» (Додаток Г) та складають текст навчальної екскурсії для підлітків тривалістю 20 хв. на базі експозиції Музею історії університету.

Сьогодні особливо увагу фахівці музейної галузі приділяють проблемі залучення до музею якомога більшої кількості відвідувачів. Ними розробляються та впроваджуються сучасні види на напрями музейних атракцій із використанням інноваційних техно-

логій, які розглядаються під час вивчення теми *«Інноваційні технології в сучасному музейному просторі»*.

Отримані у процесі вивчення дисципліни «Музейна справа» знання, студенти спеціалізації «Образотворче мистецтво» закріплюють під час проходження фахової практики у Кам'янець-Подільському державному історичному музеї-заповіднику. Мета фахової практики – формування ціннісних орієнтирів, виховання музейної культури (поваги до пам'яток історії і культури, розуміння музейної мови), ознайомлення з експозиційними та фондowymi (за можливості) колекціями музеїв різних типів та профілів.

З метою активізації діяльності студентів, розширення їх світогляду, підвищення ініціативи, надання практиці більш конкретного і цілеспрямованого характеру, передбачено виконання кожним студентом низки індивідуальних завдань, що сприяє набуттю умінь і навичок самостійного розв'язання виробничих, наукових чи організаційних завдань. Індивідуальні завдання формуються відповідно вимог навчальної програми «Музейна справа» та особливостей бази практики. Вони визначають конкретні напрямки діяльності студента під час практики, зокрема студент повинен виконати такі завдання: ознайомитися з організацією комплектування музейних фондів, методикою виявлення, відбору та набуття предметів музейного значення; здійснювати пошук документів та інших джерел з теми дослідження у фондах та експозиціях музею; провести роботу фондоутворюючого характеру: обробка, вивчення, зберігання музейних зібрань; здійснити облік фондovих матеріалів (записи у «Книзі надходжень основного фонду», «Книзі надходжень науководопоміжного фонду», «Книзі тимчасового зберігання», «Інвентарній книзі»); розробити проєкт експозиції з визначеної теми і заповнити «Тематико-експозиційний план»; опанувати методику проведення екскурсії та оформити «Технологічну карту екскурсії»¹³.

Отже, структура та зміст навчальної дисципліни «Музейна справа» розроблена відповідно до сучасних тенденцій діяльності музейних закладів із урахуванням основних положень чинного музейного законодавства України та спрямована на оволодіння майбутніми фахівцями художніх спеціальностей знань з теорії музеєзнавства і основних напрямів музейної роботи й вміння застосовувати набуті знання на практиці.

Примітки:

1. Закон України «Про музей та музейну справу». Відомості Верховної Ради України. 1995. № 25.
2. Робоча програма навчальної дисципліни «Музейна справа» для студентів спеціальності 014 Середня освіта (Образотворче мистецтво) та 023 Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація / розробник І. В. Паур. Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2020. С. 3-4.
3. Вербицька П. В., Пасічник Р. Е. Музей як комунікативний та освітній простір: навч. посібник. Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2017. 232 с.
4. Вступ до музеєзнавства і пам'яткознавства : навч. посіб. / за наук. ред. О. М. Гончарової, С. Ж. Пустовалова. Київ: Ліра-К, 2019. 490 с.

5. Салата О. О. Основи музеєзнавства: навчально-методичний посібник. Вінниця: ТОВ «Нілан-ЛТД», 2015. 164 с.
6. Урсу Н. О. Основи музейної справи. Методичні рекомендації для студентів і магістрантів мистецьких спеціальностей. Кам'янець-Подільський: ФОП Сисин О. В., 2009. 48 с.
7. Якубовський В. І. Музеєзнавство: навч. посіб. Кам'янець-Подільський: ПП Мошак М. І., 2012. 352 с.
8. Барановська Н. Експозиційна робота у діяльності музею // Historical and Cultural Studies. 2015. Vol. 2. No. 1. S. 13-17.
9. Паур І. В. Музейна практика: навчально-методичні поради для студентів мистецьких спеціальностей. Кам'янець-Подільський, 2017. 60 с.
10. Робоча програма навчальної дисципліни. С. 4.
11. Вступ до музеєзнавства та пам'яткознавства. С. 148.
12. Там само. С. 165.
13. Робоча програма навчальної дисципліни. С. 8.

Додаток А

**КНИГА № _____
НАДХОДЖЕНЬ ОСНОВНОГО ФОНДУ**

Обліковий номер	Дата реєстрації предмета	Назва, автор, стилій опис предмета	Кількість од.зб. (шт.)	Матеріал, розміри	Проба і маса дорожніх металів, маса дорогоцінного каміння	Стан збереженості	Вартість	Джерело і спосіб надходження, реквізити акта приймання та інших документів	Облікові номери за інвентарними книгами	Примітки
1	22	3	4	5	6	7	8	9	10	11
1										

Додаток Б

**МУЗЕЙ ІСТОРІЇ КАМ'ЯНЕЦЬ-ПОДІЛЬСЬКОГО
НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ ІВАНА ОГІЄНКА**

_____ **202** _ р.

ІНВЕНТАРНА КАРТКА

№ інвентарний _____ книга вступу № _____ відділ _____

Старі інвентарі №№	№ з розкоповим описом
Опис речі:	Місце малюнка або фотознімка

1. Де знайдено речі	2. Як придбано
3. Час знаходження	4. Де переховується
5. Розмір	6. Матеріал та техніка
7. Стан речі	8. Закупочна ціна
	9. № негатива

Додаток В**ТЕМАТИКО-ЕКСПОЗИЦІЙНИЙ ПЛАН**

Тематична структура експозиції (назва розділів, тем і підтем)	Номер експонатів по порядку	Назви і зміст експонатів	Тип експоната	Кількість експонатів	Розмір експоната	Місце в експозиції	Місце зберігання або джерело надходження	Примітки
1	2	3	4	5	6	7	8	9

Додаток Г**ТЕХНОЛОГІЧНА КАРТА ЕКСКУРСІЇ**

Назва екскурсії _____

Тривалість _____

На базі музейної експозиції _____

Автор-розробник (прізвище, ім'я, по-батькові) _____

Тематичний напрямок екскурсії _____

Маршрут екскурсії _____

« _____ » 202_ р. _____

(підпис) (прізвище та ініціали)

Етапи переміщення	Місце зупинки	Об'єкт показу	Тривалість огляду	Основний зміст інформації	Методичні вказівки
1	2	3	4	5	6

В статье освещен опыт преподавания дисциплины «Музейное дело», подготовленной соответственно образовательной-профессиональной программе подготовки специалистов 014 Среднее образование (Изобразительное искусство) и 023 Изобразительное искусство, декоративное искусство, реставрация. Поданы цель, задания, структура и содержание курса, рекомендованная литература. Акцентировано внимание на выполнении практических заданий на

базе Музея історії Каменець-Подольського національного університету імені Івана Огієнка і систематизації знань во время прохождение специальной музейной практики.

Ключевые слова: музейное дело, опыт преподавания, музей, музейные фонды, экспозиция, экскурсия.

Отримано: 10.09.2020

УДК 94(477)378:005.342

Андрій Чуткий
м. Київ

МИТРОФАН ДОВНАР-ЗАПОЛЬСЬКИЙ: НОВАТОР ПЕДАГОГІЧНОЇ СПРАВИ В УКРАЇНІ

Досліджується внесок білоруського вченого М. Довнар-Запольського у справу розвитку вищої освіти в Києві на початку ХХ ст. З'ясовано, що він поєднував вітчизняні та закордонні здобутки у сфері освіти, особливо німецький досвід в організації вищої школи. При цьому був ініціатором заснування у Києві низки вишів та докладав зусиль для їх становлення і розвитку.

Робиться висновок про корисність його напрацювань при подальшому розвитку сфери вищої освіти в Україні: в плані зваженості у запозиченні іноземних досягнень і їх гармонійному поєднанні з вітчизняними напрацюваннями.

Ключові слова: М. В. Довнар-Запольський, історія вищої освіти, історія України початку ХХ ст., гендерний чинник в освіті, персоналістика.

Сфера освіти належить до пріоритетних напрямів державної політики у всіх високорозвинених державах світу, оскільки саме освіта забезпечує формування сучасних фахівців у всіх сферах життя та нових поколінь громадян у цілому. І саме зі сфери освіти починався злет усіх великих держав. Тож у нас, так би мовити, немає альтернатив для досягнення кращого майбутнього, окрім як посилити увагу до цієї сфери.

Для найбільш правильного вибудовування освітньої політики конче потрібним є вивчення кращих досягнень вітчизняного досвіду в сфері освіти, що у поєднанні з міжнародним досвідом забезпечить найбільш успішний розвиток цієї вкрай важливої сфери для держави. Натомість на сучасному етапі значна перевага належить запозиченню сучасного закордонного досвіду. Це є не вповні вірним, оскільки він формувався відповідно до особливостей інших держав, а тому не може дати позитивний ефект його сліпе копіювання. До того ж в історії України також було чимало досягнень у сфері побудови якісної освіти. Зокрема, дуже ціним у цьому контексті є початок ХХ ст., коли власне й викристалізувалася сфера освіти, збагачена як усім попереднім періодом напрацювань у цій сфері, так і закордонним досвідом.

У радянський період події початку ХХ ст. подавались у заангажованому світлі – як виключно темні часи останніх років мо-